

บทบาททางการเมืองและการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีได้ปรากฏ
ในพระราชบัญญัติการปกครองส่วนท้องถิ่นที่พระพุทธศักราช 2457

Political and Local Development Roles of Sub-district and Village Headman not Stated in
Local Government Act, Buddhist Era 2457.

ขวัญภา พลายมนต์¹ และณัฐพงศ์ บุญเหลือ²

Kwannapha Playmon¹ and Nattapong Boonlue²

¹นักศึกษา ปริญญาเอก สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

²อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

¹Doctoral Student of Philosophy University Program in Politics

²Lecturer from the Faculty of Politics Sciences Ramkhamhaeng University

Corresponding Author Email: tookta.takecare2u@gmail.com

Received: 9 June 2022

Revised: 27 June 2022

Accepted: 29 June 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายกับบทบาทที่มีได้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายในการทำงานร่วมกับราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ที่มีได้ปรากฏในบทบัญญัติของกฎหมายในช่วงเวลารัฐบาลที่ได้มาจากการเลือกตั้ง และรัฐบาลที่ได้มาจากการเลือกตั้ง และ 3. เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเกี่ยวกับกำนันและผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงวาระการดำรงตำแหน่งจากครบ 60 ปีบริบูรณ์มาเป็นวาระ 5 ปี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 73 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ปลัดอำเภอ ผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลมารวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) บทบาทหน้าที่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายมีหน้าที่สำคัญในด้านความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน การประสานงานกับฝ่ายปกครองและส่วนราชการขณะที่บทบาทหน้าที่ที่มีได้กำหนดไว้ในกฎหมายเกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านเส้นทางคมนาคม และด้านแหล่งน้ำการเกษตร 2) บทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในยุครัฐบาลที่ได้มาจากการเลือกตั้งกับรัฐบาลที่ได้มาจากการเลือกตั้งไม่แตกต่างกัน และ 3) ด้านวาระการดำรงตำแหน่ง ทั้งสองรูปแบบต่างมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกัน โดยวาระดำรงตำแหน่งจนถึงอายุ 60 ปีทำให้เกิดการทำงานที่ต่อเนื่อง ลดความขัดแย้งและความแตกแยกในกลุ่มชาวบ้านซึ่งเกิดขึ้นทุกครั้งในช่วงการเลือกตั้ง ข้อเสียคือการขาดความรับผิดชอบในการทำงาน และการดูแลปัญหาความเดือดร้อน สำหรับวาระ 5 ปี ข้อดี คือ ทำให้เกิดกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงการตระหนักถึงความรับผิดชอบด้านการพัฒนาหมู่บ้านทั้งในด้านการสร้างรายได้และการประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน ขณะที่ข้อเสียคือความขัดแย้งอันเกิดจากการแข่งขันในการลงสมัครรับเลือกตั้ง

คำสำคัญ: บทบาทการเมือง, การพัฒนาท้องถิ่น, กำนันผู้ใหญ่บ้าน

Abstract

This research consists purposes were 1. to study the roles and duties under the provisions of the law and the roles that are not in accordance with the provisions of the law in working with the provincial government and local government organizations 2. to study the roles and duties that are not mentioned in the provisions

of the law. During the non-elected government and the elected government and 3. to study the effect of changing the law concerning the village headman and village headman. especially the change of term of office from 60 years to 5 years. is a qualitative research using the interview research tool. The target group 73 people were selected by purposive sampling method and consists of village headman, subdistrict headman, deputy district chief, district chief, local council member and executive. The data collected from interviews and related documents were then used in content analysis The results of the research found that 1) Roles and duties under the provisions of the law have important roles in the field of security. Safety of life and property of the people Coordination with administrative and government departments While the roles that are not specified in the law are related to economic development. water resources development transportation routes agricultural water resources; 2) the roles and duties of the village headmen in the non-elected government and the elected governments were no different; and 3) the term of office. Both formats have different advantages and disadvantages. by term of office until the age of 60, resulting in continuous work Reduce the conflicts and divisions among the villagers that occur every time during the election. The disadvantage is the lack of responsibility in working and taking care of troubles for a period of 5 years. Including realizing the responsibility for village development in terms of generating income and coordinating to request support for village infrastructure development. while the disadvantage is the conflict arising from competition in running for election.

Keywords: Political Role, Local Development, Village Headman

บทนำ

กำนันผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาของชุมชนหมู่บ้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ปัญหาความทุกข์ยาก ความยากดึมิจนอันเกิดขึ้นจากปัจจัยทางการผลิต ด้านการเพาะปลูกหรือการทำการเกษตรตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากการถูกลักขโมย การจี้ปล้นและการทำร้ายร่างกาย ความเดือดร้อนในหลากหลายปัญหาดังกล่าวล้วนจำเป็นต้องพึ่งพาการดูแลจากกำนันผู้ใหญ่บ้านในเบื้องต้นทั้งสิ้นในขณะที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ปลัดอำเภอ และนายอำเภอ รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่เหล่านั้นมักเข้ามาดำเนินการดูแลหรือจัดการปัญหาในภายหลังจากเกิดเหตุการณ์แล้ว ปัญหาความเดือดร้อนหรือกรณีที่เกิดความเสียหายที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านนั้นในอดีตนั้น การที่จะลดความรุนแรงของปัญหาหรือลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจะมากหรือน้อยเพียงใด จะขึ้นอยู่กับบทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั้นมีความสำคัญ อันมีนัยสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะด้านการแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น มีผลต่อการสร้างขวัญกำลังใจให้กับประชาชนในฐานะลูกบ้าน (โกวิทย์ พวงงาม และคณะ, 2549)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาประวัติความเป็นมาของกำนันผู้ใหญ่บ้านโดยความเป็นจริงแล้วได้เกิดขึ้นและมีอยู่ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ.116 (พ.ศ.2440) และพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 หากแต่เพียงว่ารัฐมิได้รองรับให้มีสถานะตามกฎหมายจึงมีสถานะเป็นเพียงผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลชุมชนของตนให้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การควบคุมการบังคับใช้กฎหมายจารีตของชุมชนและการเป็นศูนย์กลางของอำนาจชุมชนเป็นต้น จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริให้จัดระเบียบการปกครองระดับหมู่บ้านขึ้น ด้วยพระองค์ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญของการบริหารราชการแผ่นดินในฐานะที่เป็นหน่วยการปกครองใกล้ชิดกับ

ประชาชนมากที่สุด และพร้อมกันนั้นให้มีการทดลองจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้านในท้องที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร.ศ.111 (พ.ศ.2435) เป็นครั้งแรกส่งผลให้ภารกิจและหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านได้รับการตระหนักถึงความสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐหรือความชอบธรรมในอำนาจการปกครองทางการเมืองของรัฐสมัยใหม่ได้ จึงนำมาสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติการปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2457 ซึ่งการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัตินี้หากพิจารณาในมิติเชิงอำนาจของรัฐสมัยใหม่ อาจกล่าวได้ว่าได้นำมาสู่อำนาจและอิทธิพลของรัฐที่สามารถขยายลงสู่พื้นที่ชุมชนหมู่บ้านอันห่างไกลได้มากขึ้นเป็นลำดับ นั่นคือได้ทำการแปรเปลี่ยนด้วยการทำให้ผู้นาชุมชนที่มีอยู่อย่างไม่เป็นทางการให้กลายเป็นผู้นำที่เป็นทางการโดยการเป็นตัวแทนบุคลากรของรัฐที่กระจายอยู่ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และชุมชนหมู่บ้านที่เคยเกิดขึ้นและดำรงอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดั้งเดิมได้แปรเปลี่ยนเป็นชุมชนสมัยใหม่โดยการจัดตั้งทั่วไปปรับเปลี่ยนสถานะภายใต้กฎหมายของรัฐสยามหรือไทยนับแต่นั้นเป็นต้นมา

อย่างไรก็ตาม พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงที่ในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ (Decentralization) ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังกระแสการเปลี่ยนแปลงว่าด้วยการพัฒนาสมัยใหม่ อันเป็นผลจากการอบแนวคิดที่ว่าด้วยการรวมศูนย์อำนาจการปกครอง (Centralization) รวมถึงรูปแบบการปกครองแบบแบ่งอำนาจหรือระบบภูมิภาคที่ไม่ประสบความสำเร็จในขณะเดียวกันก็สร้างปัญหาหรือผลกระทบอันเกิดจากแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ โดยเฉพาะผลต่อเนื่องจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ตามมาด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 ตามลำดับ โดย พ.ร.บ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 นั้นได้เพิ่มบทบาทให้แก่ตัวแทนของหมู่บ้านที่เรียกว่า “สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล” (สอ.บ.ต.) ให้เข้าไปทำหน้าที่ในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายหรือแนวทางในการจัดการท้องถิ่นในท้องที่ตำบลร่วมกับประธานสภาตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (นายก อบต.) ภายใต้ศักยภาพและขีดความสามารถของท้องถิ่น การเกิดขึ้นขององค์กรท้องถิ่นในระดับล่างสุดดังกล่าวได้นำมาสู่การลดทอนบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนหมู่บ้านในระดับตำบลในทางปฏิบัติลงเป็นอย่างมาก โดยบทบาทที่เหลืออยู่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในทางกฎหมายคงมีเฉพาะภายใต้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติการปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2457 และที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย ประกาศ คำสั่ง ข้อกำหนดหรือมติคณะรัฐมนตรี และประกาศกระทรวงและกรมในฐานะหน่วยงานต้นสังกัดเท่านั้น

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงบทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้แนวนโยบายและแนวคิดว่าการปฏิรูปการเมือง การปกครองที่ต้องการวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยตระหนักว่าหากต้องการให้ประชาธิปไตยระดับชาติมีความก้าวหน้ามีความมั่นคงและเสถียรภาพรัฐบาลที่มาจากเลือกตั้งและรัฐบาลที่มีได้มาจากการเลือกตั้ง รวมถึงแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง การปกครอง ระบบอุปถัมภ์ เครือญาติ วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนมีผลต่อการทำงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านอย่างไร และในขณะเดียวกันกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีการปรับตัวอย่างไรภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเหล่านั้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายกับบทบาทที่มีได้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายในการทำงานร่วมกับราชการส่วนภูมิภาคและการปกครองส่วนท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีได้ปรากฏในบทบัญญัติของกฎหมายในช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

3. เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเกี่ยวกับกำนันและผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงกำนันและผู้ใหญ่บ้านจากวาระการดำรงตำแหน่งครบ 60 ปีบริบูรณ์มาเป็นวาระ 5 ปี

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย** ได้แก่ จำนวน 73 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ปลัดอำเภอ ผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น เป็นต้น

2. **เครื่องมือในการวิจัย** ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 คือ ศึกษาบทบาทหน้าที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายกับบทบาท ที่มิได้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายในการทำงานร่วมกับราชการส่วนภูมิภาคและการ ปกครองส่วนท้องถิ่น ศึกษาบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่ได้ปรากฏในบทบัญญัติของ กฎหมายในช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยเฉพาะช่วงเวลาการยึดอำนาจของ กอง ทักษิณ ชวเกียรติวณิช ที่มิได้มาจากการเลือกตั้ง และรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งแต่ได้มีอิทธิพลของกองทัพอยู่และเบื้องหลัง คำนึงถึงความเชื่อและวัฒนธรรมทางการเมืองการปกครอง อุดมการณ์ทางการเมือง วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ระบบอุปถัมภ์ เครือญาติ และความ สัมพันธ์เชิงอำนาจในการทำงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านภายใต้บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อชุมชนหมู่บ้าน และศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเกี่ยวกับกำนันและผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงกำนันและผู้ใหญ่บ้านจากวาระการดำรงตำแหน่งครบ 60 ปีบริบูรณ์มาเป็นวาระ 5 ปี และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

3. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 73 คน และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ พระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่นที่พระพุทธศักราช 2457 หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

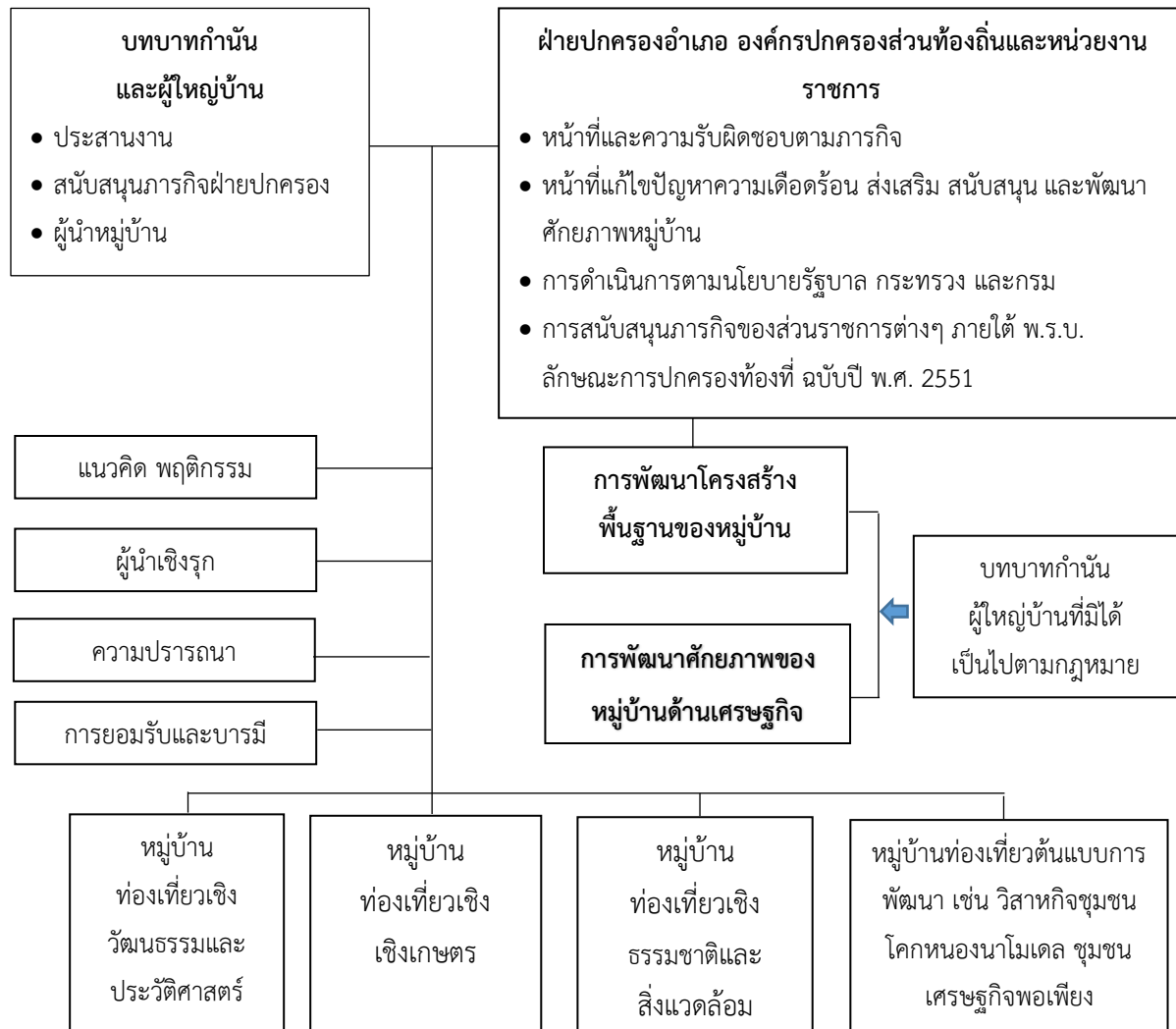
ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องบทบาททางการเมืองและการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มิได้ปรากฏในพระราชบัญญัติการปกครองส่วนท้องถิ่นที่พระพุทธศักราช 2457 ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. **บทบาทหน้าที่กำนันผู้ใหญ่บ้านภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายกับบทบาทที่มิได้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายในการทำงานร่วมกับราชการส่วนภูมิภาคและการปกครองส่วนท้องถิ่น**

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มิได้เป็นไปตามกฎหมายนั้นเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในตำแหน่งและฐานะการเป็นผู้นำหมู่บ้าน 2) ปัจจัยการศึกษา 3) ปัจจัยฐานะทางเศรษฐกิจ 4) ปัจจัยด้านครอบครัว 5) ประสบการณ์ก่อนที่จะเข้ามารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และ 6) ความปรารถนา เป็นต้น โดยปัจจัยด้านความรู้และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ต่อตำแหน่งและฐานะการเป็นผู้นำหมู่บ้าน ปรากฏผ่านจิตสำนึกในตำแหน่งและฐานะการเป็นผู้นำที่ต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาหมู่บ้านของตน ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค ถนนหนทางภายในหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้าน การพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน การดูแลปัญหาการใช้รถ ใช้ถนนที่เข้าข่ายเป็นอันตรายต่อคนในหมู่บ้าน รวมถึงการเป็นผู้นำในการจัดงานพิธีกรรมตามประเพณีหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่

บทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีได้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด สรุปตามแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 บทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีได้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

2. บทบาทหน้าที่กำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีได้ปรากฏในบทบัญญัติของกฎหมายในช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการปกครองที่เกิดขึ้นนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงที่สำคัญคือ ก่อนการปฏิรูประบบราชการปี 2435 และหลังการปฏิรูประบบราชการ รูปแบบการบริหารงานที่เกิดขึ้นก่อนการปฏิรูประบบราชการ อำนาจในการจัดการพลเมืองล้วนอยู่ในมือของเจ้าเมืองแต่ละเมือง ซึ่งส่งผลให้เกิดการช่องสุ่มกำลังพลได้โดยง่าย ถือว่าเป็นภัยต่ออำนาจศูนย์กลาง ภายหลังการปฏิรูประบบราชการ นอกจากการตั้งอำนาจในการจัดการเข้าสู่ส่วนกลางแล้ว ยังสามารถตรวจสอบจำนวนประชากรได้ตามความเป็นจริง ลดการช่องสุ่มกำลังพลของเจ้าเมืองต่าง ๆ ความสำคัญของกำนันผู้ใหญ่บ้านจึงมีมากขึ้น เพราะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานภายใต้การบริหารงานของกษัตริย์ สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจให้กับผู้ปฏิบัติงาน สร้างความน่าเชื่อถือให้กับลูกบ้านหรือประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครอง ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 มาใช้รูปแบบรัฐสภาและมีผู้แทนราษฎรในการบริหารงานราชการแผ่นดิน จากปี 2475- 2500 เกิดการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองภายในกลุ่มผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยตนเอง มีนายกรัฐมนตรีทั้งหมด 10 คน และมีการรัฐประหาร 2 ครั้ง มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 6 ฉบับ มีการแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ 2 ครั้ง ในส่วนของอำนาจหน้าที่กำนันผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม

เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ของโลกที่กำลังเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้าที่สำคัญของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเวลานั้นคือ การดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย หรือตามระเบียบข้อบังคับที่ทางราชการกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงการฝึกหัดอบรมลูกบ้านให้รู้จักหน้าที่และการกระทำการในช่วงที่เกิดการสู้รบ จากการศึกษาพระราชบัญญัติฯ ระหว่างปี 2500-2530 การแก้ไขเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติฯ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง คือ ในช่วงที่บ้านเมืองเกิดปัญหาทางการเมือง จะมีความเข้มงวดเกี่ยวกับคุณสมบัติของกำนันผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้สอดคล้องกับการกิจที่กำนันผู้ใหญ่บ้านจะต้องปฏิบัติเพื่อดำรงความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองตามที่กระทรวงมหาดไทยตั้งเป้าหมายไว้ ขณะที่ช่วงเวลาปกติ การทำหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านให้ความสำคัญการติดต่อประสานงานกับฝ่ายราชการเป็นหลัก สำหรับบทบาทด้านการเมืองการปกครองและการพัฒนานับจากปี 2531-2540 และหลังปี 2540-ปัจจุบันพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ได้ถูกแก้ไขเป็นฉบับที่ 8 (19 กรกฎาคม 2532) สาระสำคัญในการแก้ไขยังคงเป็นเรื่องของคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านอยู่เช่นเดิม แต่เป็นการแก้ไขให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกับข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ คือ จากเดิมที่กำหนดว่าคุณสมบัติผู้สมัครรับเลือกผู้ใหญ่บ้านจะต้องไม่ใช้ภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช หากเป็นจะต้องออกจากตำแหน่ง เปลี่ยนเป็นอนุญาตให้ลาอุปสมบทหรือบรรพชาได้ติดต่อกันไม่เกิน 120 วัน เช่นเดียวกับข้าราชการและเจ้าพนักงานรัฐวิสาหกิจทั่วไป ภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2540 ได้เกิดการแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ฉบับแก้ไขที่ 10 สาระสำคัญที่ถูกแก้ไขจึงถูกกำหนดให้สอดคล้องกับแนวทางประชาธิปไตยของตัวกฎหมายแม่บท โดยกำหนดเงื่อนไขด้านคุณสมบัติของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและฝ่ายรักษาความสงบว่าจะต้องใช้คุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน และให้มีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี มีใช้การดำรงตำแหน่งตลอดชีพจนอายุครบ 60

จากที่กล่าวข้างต้นนับจากพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ ร.ศ.116 (พ.ศ.2440) ถึงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 จนกระทั่งถึงฉบับแก้ไขที่ 12 ครั้ง การกำหนดบทบาทตลอดจนการกำกับการทำงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งถือเป็นเจ้าหน้าที่ท้องที่เป็นส่วนสำคัญในการจัดการปัญหาความมั่นคงและการดูแลความสงบเรียบร้อย ส่วนหนึ่งมาจากปัจจัยด้านเหตุผลทางการเมือง กล่าวคือจะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับวาระ การดำรงตำแหน่งของกำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ด้วยเป็นองค์พหุพหุสำคัญในด้านความมั่นคง การปกครองและการจัดการระดับพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านที่สำคัญ

3. ผลการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเกี่ยวกับกำนันผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงกำนันและผู้ใหญ่บ้านจากวาระการดำรงตำแหน่งครบ 60 ปีบริบูรณ์มาเป็นวาระ 5 ปี

ผลการวิจัยพบว่า ทั้งสองรูปแบบต่างมีข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกันออกไป การดำรงตำแหน่งจนถึงอายุ 60 ปี จะทำให้เกิดการทำงานที่ต่อเนื่องยาวนาน และลดความขัดแย้ง ลดความแตกแยกในกลุ่มชาวบ้านที่จะเกิดขึ้นทุกครั้งเมื่ออยู่ในระหว่างหาเสียงเลือกตั้ง แต่ก็ยังมีข้อเสีย คือ ผู้ใหญ่บ้านบางพื้นที่ในระยะยาวมักจะละเลยสนใจปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน ขณะที่วาระ 5 ปี มีข้อดีคือทำให้ผู้ใหญ่บ้านกระตือรือร้นในการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของตนเอง สำหรับความพยายามที่จะขจัดปัญหาเรื่องวาระในการดำรงตำแหน่งนั้นมีอย่างต่อเนื่องปรากฏในการแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2547 ในฉบับแก้ไขต่าง ๆ และในฉบับสุดท้ายที่ใช้การประเมินผลเข้าประกอบกับการดำรงตำแหน่งจนถึงอายุ 60 ปี และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดประเมินผลการทำงานทุก 5 ปี เป็นแนวทางที่ได้รับการนำมาใช้และเป็นทางออกที่ประนีประนอมทั้งสองทางเลือกที่แตกต่างกันในอดีตได้เป็นอย่างดี

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องบทบาททางการเมืองและการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีได้ปรากฏในพระราชบัญญัติการปกครองส่วนท้องถิ่นที่พระพุทธศักราช 2457 ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. ศึกษาบทบาทหน้าที่กำนันผู้ใหญ่บ้านภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายกับบทบาทที่มีได้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายในการทำงานร่วมกับราชการส่วนภูมิภาคและการปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า บทบาทหน้าที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายกับบทบาทที่มีได้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายในการทำงานร่วมกับราชการส่วนภูมิภาคและการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยบทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีได้เป็นไปตามกฎหมายนั้นเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในตำแหน่งและฐานะการเป็นผู้นำหมู่บ้าน 2) ปัจจัยการศึกษา 3) ปัจจัยฐานะทางเศรษฐกิจ 4) ปัจจัยด้านครอบครัว 5) ประสบการณ์ก่อนที่จะเข้ามารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และ 6) ความปรารถนา เป็นต้น โดยปัจจัยด้านความรู้และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ต่อตำแหน่งและฐานะการเป็นผู้นำหมู่บ้าน ปรากฏผ่านจิตสำนึกในตำแหน่งและฐานะการเป็นผู้นำ ที่ต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาหมู่บ้านของตน ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค ถนนหนทางภายในหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้าน การพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน การดูแลปัญหาการใช้รถ ใช้ถนนที่เข้าข่ายเป็นอันตรายต่อคนในหมู่บ้าน รวมถึงการเป็นผู้นำในการจัดงานพิธีกรรมตามประเพณีหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่

2. ศึกษาบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีได้ปรากฏในบทบัญญัติของกฎหมายในช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พบว่า จากที่กล่าวข้างต้นนับจากพระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่น ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ถึงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 จนกระทั่งถึงฉบับแก้ไขทั้ง 12 ครั้ง การกำหนดบทบาทตลอดจนการกำกับการทำงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งถือเป็นเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่เป็นส่วนสำคัญในการจัดการปัญหาด้านความมั่นคงและการดูแลความสงบเรียบร้อย ส่วนหนึ่งมาจากปัจจัยด้านเหตุผลทางการเมือง กล่าวคือจะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับวาระการดำรงตำแหน่งของกำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ด้วยเป็นองค์ประกอบสำคัญในด้านความมั่นคง การปกครองและการจัดการระดับพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเป็นสำคัญ

3. ศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเกี่ยวกับกำนันผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงกำนันผู้ใหญ่บ้านจากวาระการดำรงตำแหน่งครบ 60 ปีบริบูรณ์มาเป็นวาระ 5 ปี พบว่า 3 ผลการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเกี่ยวกับกำนันผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงกำนันผู้ใหญ่บ้านจากวาระการดำรงตำแหน่งครบ 60 ปีบริบูรณ์มาเป็นวาระ 5 ปี ซึ่งการดำรงตำแหน่งจนถึงอายุ 60 ปี จะทำให้เกิดการทำงานที่ต่อเนื่องยาวนาน และลดความขัดแย้ง ลดความแตกแยกในกลุ่มชาวบ้านที่จะเกิดขึ้นทุกครั้งเมื่ออยู่ในระหว่างหาเสียงเลือกตั้ง แต่ก็ยังมีข้อเสีย คือ ผู้ใหญ่บ้านบางพื้นที่ในระยะยาวมักจะละเลยไม่สนใจปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน ขณะที่วาระ 5 ปี มีข้อดีคือทำให้ผู้ใหญ่บ้านกระตือรือร้นในการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของตนเอง ตลอดจนทำหน้าที่ที่นอกเหนือไปจากที่กฎหมายกำหนด เช่น การพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เป็นที่นิยมของประชาชนในหมู่บ้าน แต่มีข้อเสียจากการที่ต้องหาเสียงเลือกตั้ง เช่น ผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านสร้างแนวคิดการซื้อเสียงในพื้นที่ รวมไปถึงการสร้างความขัดแย้งระหว่างลูกบ้านที่นิยมในตัวผู้สมัครที่แตกต่างกัน ถือเป็นปัญหาความขัดแย้งเรื้อรัง แม้จะมีการเลือกตั้งไปแล้ว

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องบทบาททางการเมืองและการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีได้ปรากฏในพระราชบัญญัติการปกครองส่วนท้องถิ่นที่พระพุทธศักราช 2457 ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านไว้อย่างชัดเจน ว่ามีหน้าที่มุ่งเน้น ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงในพื้นที่เป็นสำคัญ แม้จะมีการแก้ไขหลายครั้ง แต่ก็เป็นการเพิ่มเติมหรือ

ขยายบทบาทหน้าที่ในฐานะฝ่ายสนับสนุนเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดูแลบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชนในพื้นที่เพื่อให้เหมาะสมแก่ยุคสมัยที่ได้มีการปรับเปลี่ยนไป ดังนั้นแล้วจากการศึกษาเรื่องพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 การแก้ไขใด ๆ ล้วนเกิดขึ้นเพื่อให้เป็นไปเพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจที่กำนันผู้ใหญ่บ้านจะต้อง ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมือง และเป็นไปตามที่กระทรวงมหาดไทยตั้งเป้าหมายไว้ แต่ถึงกระนั้นบทบาท หน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีได้มีแต่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมี ส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ ในการทำงานเชิงรุก โดยเฉพาะการทำงานที่มุ่งเน้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาใน หมู่บ้าน ทั้งในส่วนของการทำงานในฐานะนักประสานงานเพื่อให้ได้มาซึ่งงบประมาณหรือโครงการต่าง ๆ และบทบาทในฐานะผู้นำ เจริญความคิดและผู้นำภาคปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการสร้างสรรกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อพื้นที่ แม้จะไม่ใช่งานที่ที่ถูกกำหนดให้ทำ แต่ ผู้ใหญ่บ้านล้วนทราบดีว่าหากต้องการได้ใจของชาวบ้านในพื้นที่ การทำงานเชิงรุกเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน หรือการสร้างโครงการที่ เกี่ยวกับสาธารณูปโภคภายในหมู่บ้าน เช่น การสร้างถนนภายในหมู่บ้าน การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การทำนุ บำรุงวัด และการจัดหาอุปกรณ์หรือเครื่องมือสำหรับใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในหมู่บ้านเป็นสิ่งสำคัญ จนนำไปสู่การคัดเลือก บุคคลนั้นๆ ขึ้นเป็นกำนันในอนาคต

2. พัฒนาการและการเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของกำนัน – ผู้ใหญ่บ้านเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาเป็นลำดับ ทั้งนี้บุคลิกภาพความเป็นผู้นำ (Leadership) และบารมี (Charisma) ของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านในอดีตนั้นเกี่ยวพันแนบแน่นกับการเป็นตระกูลผู้นำชุมชน หมู่บ้านจึงส่งผลให้ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมักมีที่มาที่ไปในลักษณะที่เรียกว่า "การสืบทอดอำนาจผู้นำท้องถิ่น" หรือการเป็น"ทายาท" ผู้นำท้องถิ่น การก้าวเข้าสู่ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านดังกล่าวจึงมักได้รับการอธิบายว่าในมิติการเมือง (Politics) ของระบบการ ปกครองท้องที่ซึ่งเป็นผลจากแนวคิดการแบ่งอำนาจการปกครองให้กับพื้นที่ระดับชุมชนหมู่บ้านนั้นมีลักษณะเป็นระบบ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจรูปแบบ "อำนาจนิยม" (Authoritarianism) ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมซึ่งปรากฏชัดใน สังคมไทย และระบบดังกล่าวเป็นการสะท้อนถึงระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) ซึ่งมีอิทธิพลครอบงำสังคมมานาน สำหรับ บทบาทหน้าที่ บารมีและการยอมรับในตัวกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตค่อนข้างมาก เป็นผลจากปัจจัยการ เปลี่ยนการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การปฏิรูประบบราชการ ความรวดเร็วของ ข้อมูลข่าวสารความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสื่อสารสารสนเทศ รวมถึงความรู้ความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ค่านิยม ทศนคติและความคิดทางการเมืองของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าโลกทัศน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากในปัจจุบันแล้ว แต่ด้วยภูมิหลังประวัติศาสตร์ทาง สังคมแบบอำนาจนิยมได้ซึมซับภายใต้ในโครงการสังคมชุมชนหมู่บ้านมาอย่างยาวนานทำให้กรอบความคิด ค่านิยม ความเชื่อ รวมถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมยังคงปรากฏอยู่หากแต่มีลักษณะที่เลื่อนไหลและแปรเปลี่ยนไปบางอย่างเท่านั้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรกำหนดแนวนโยบายให้ชัดเจนจากส่วนกลาง พร้อมทั้งการให้อำนาจหน้าที่ในการทำงานกับกำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อ จัดการโครงการในพื้นที่ของตนเองอย่างชัดเจน เมื่อมีอำนาจหน้าที่ในการทำงานที่ชัดเจน การประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่ เกี่ยวข้องเพื่อให้โครงการที่จัดทำขึ้นสำเร็จเป็นรูปธรรมในท้ายที่สุด

1.2 ควรเปิดโอกาสให้กำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถจัดทำประมาณบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการพัฒนาด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดโครงการที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชาวบ้านในพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เพื่อต่อยอดงานวิจัยฉบับนี้ นอกจากการทำงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ได้ปรากฏในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 แล้ว ส่วนที่สามารถเสริมให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่น่าสนใจและเข้ากับยุคสมัย คือ การศึกษาถึงความร่วมมือกันระหว่างกำนันผู้ใหญ่บ้านกับองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือเรียกว่า นักการเมืองท้องถิ่น และการมีอยู่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านนั้นเป็นส่วนช่วยส่งเสริมในการทำให้นักการเมืองท้องถิ่นเหล่านั้นสามารถชนะเลือกตั้งได้หรือไม่การทำงานร่วมกันภายหลังมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วว่าทำงานร่วมกันอย่างไร หรือการศึกษาที่เฉพาะเจาะจงลงในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านต่าง ๆ

2.2 มุ่งเน้นศึกษาเรื่องของบทบาทหน้าที่ที่มีได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และเพิ่มเติมแบบเฉพาะเจาะจงในพื้นที่ที่มีความแตกต่าง เช่น การทำงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความแตกต่างจากส่วนกลางทั้งในแง่ของภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ศาสนาหลักที่ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือ และวิถีชีวิตที่แตกต่างไปเพราะบทบาทหน้าที่ทางศาสนาที่เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิต

กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ (ราชบัณฑิต) ประธาน-กรรมการสอบดุชนิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงชัย ปึงประวัติ กรรมการ-สอบดุชนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดทำดุชนิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะอาจารย์ที่ปรึกษาดุชนิพนธ์ ที่ให้ความเมตตาและให้คำแนะนำและชี้แนะจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ บุญเหลือ ประธานกรรมการ-ที่ปรึกษาดุชนิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ โชะเอม ที่ปรึกษาดุชนิพนธ์

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม และคณะ. (2549). รายงานการศึกษาหลักเกณฑ์และมาตรฐานตัวชี้วัดองค์การ ปกครองส่วนท้องถิ่นด้านสตรี และครอบครัว. กรุงเทพฯ: Mister Copy
- ณัฐพงศ์ บุญเหลือ. (2556). นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า
- ณรงค์ จินอ่ำ. (2560). เอกสารวิสัยทัศน์และผลงานประกอบการพิจารณาคัดเลือกนายอำเภอแหวนเพชรตามโครงการนายอำเภอแหวนเพชรประจำปี พ.ศ.2560 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- ณัฐภัทร์ สมฤทธิ์. (2558). “การรับรู้เกี่ยวกับหน้าที่และความจำเป็นขององค์การบริหารส่วนจังหวัด.” วารสารการบริหารท้องถิ่น, 8(3), 1-9.
- ดนุวัศ สุวรรณวงศ์ และนิพนธ์ เอ็มเอก. (2558). แนวทางการพัฒนาความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะ: กรณีศึกษา เทศบาลในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่. (รายงานการวิจัย). วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการสงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2542). การเมืองในระดับท้องถิ่นกับการพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตย: ศึกษาเปรียบเทียบการเมืองท้องถิ่นของสองนครในเขตภาคเหนือของประเทศไทย. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- นรนิติ เศรษฐบุตร และคณะ. (2541). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาประชาธิปไตย: องค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพฯ: กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

- บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ. (2561). การปฏิรูประบบราชการ. สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2564, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การปฏิรูประบบราชการ>
- บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ. (2561). พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2457. สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2564, จาก http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น_พ.ศ._2457.
- บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ. (2561). หลักการรวมอำนาจ. สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2564, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=หลักการรวมอำนาจ>.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2559). ระบบการเลือกตั้งท้องถิ่น: สภาพปัญหาและข้อเสนอในการปฏิรูป. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า
- สาคร เถินมงคล. (2563). เอกสารประกอบการพิจารณาคัดเลือกนายอำเภอแหวนเพชรตามโครงการนายอำเภอแหวนเพชร ประจำปี พ.ศ.2563. เอกสารเย็บเล่ม: กรมการปกครอง
- อดุลย์ ชูทอง. (2562). เอกสารประกอบการพิจารณาคัดเลือกนายอำเภอแหวนเพชรตามโครงการนายอำเภอแหวนเพชร ประจำปี พ.ศ.2562. เอกสารเย็บเล่ม: กรมการปกครอง
- บุคลากรกรม**
- สมบุรณ์ นามสมมติ. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ขวัญภา พลายนนต์. (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา. เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2565
- สมศักดิ์ นามสมมติ. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ขวัญภา พลายนนต์. (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ จังหวัดปทุมธานี. เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2564